

- * Kartografik materyal ve müzik eserlerinin niteleme bilgilerinin konu uzmanı olmayan bir katalogcu için çok karmaşık olması. Buna karşın ayrıntılı bir kataloglama işlemi yapıldığında da bu kuralların yetersiz kalması,
- * Süreli yayınların bir kısmının elektronik ortamda bir kısmının ise basılı ortamda yayımlanmasının bibliyografik denetim açısından güçlüklerle neden olması,
- * Tek biçim eser adlarının metnin içinden mi yoksa katalogcunun kendisi tarafından mı oluşturulacağı gibi sorunlar ile,
- * Temel giriş ve bibliyografik nitelemeye ilişkin sorunlardır.

Dr. Özlem (Gökkurt) Bayram
A. Ü. DTCF Kütüphanecilik Bölümü

Günümüzde Halk Kütüphanelerinin Sorunları ve Çözüm Yolları

Bu inceleme halk kütüphanelerinde günümüzde yaşanan ve varlıkları somut olan gerçekler bütünüdür. Yapılan gözlemlerde halk kütüphanelerinin sosyal yaşantımızdaki yeri, işlevi gibi teknik ve bilimsel sonuçlara varılmaya çalışılmıştır.

Giriş

Halk Kütüphanesi Binaları: Yurdumuzun bütün sathına yayılmış olan halk kütüphanelerinin pek çoğu standartlara hiç mi hiç uygun olmayan, en asgari ihtiyaçları karşılamaktan uzak, bozma binalardan oluşturulmuş yerlerde hizmet vermektedir. İşte yıllardan beri kütüphanelerin izbe, iç sıkıcı yerler olarak anılmaları ve anımsanmalarının kaynağı budur. Böylesine itici mekanlarda hizmet veren kütüphanelere istediğiniz kadar kitap, sayısız dergi, hatta sınırsız imkanlar seferber etseniz bile, halkın, çekiciliği olmayan bu mekanlara ne derece ilgi göstereceği ortadadır. Düşünün ki, bir ilçede bina yokluğu nedeniyle hükümet binasının içerisinde 35-45 metrekare bir yere sıkıştırılmış (hatta atılmış) bir kütüphaneye vatandaşın ilgisi ne olabilir?

Yine yukarıdaki örnek benzeri yerel yönetimlerce sırf personel istihdamı için dükkan ya da depodan bozma yerlerin halk kütüphanesi yapıldığı, daha sonra da buraların Bakanlığımıza devredildiği bir gerçektir. Yapılması gereken, “kütüphane binası” hususunda Kültür Bakanlığı’nın yayınlamış olduğu genelgeye harfiyen uymak ve bunun dışındaki uygulamalara derhal son vermektir. Nicelik olarak çok olan kütüphane yerine nitelikli olan kütüphaneler tercih edilmelidir. Böylece halkın ferah, temiz ve iç açıcı mekamlardaki kütüphanelere ilgisini çekmenin oldukça kolaylaşacağı asla unutulmamalıdır.

Personel: Halk kütüphanelerinde değişik pozisyonlarda personel çalışmaktadır. Bilindiği gibi üniversitelerde Edebiyat Fakültelerine bağlı olarak kütüphanecilik eğitimi verilmektedir. Bu bölümlerde çağdaş kütüphanecilik, kütüphane yönetimi ve planlaması, halkla ilişkiler gibi değişik konularda eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Bölüm mezunu öğrenciler “kütüphaneci” ünvanını almaktadırlar. Halk kütüphanelerinde de bu ünvanla istihdam edilmektedirler. Ancak halk kütüphanelerinde kütüphaneciler yönetsel zaafiyetle beraber bir sindirilme politikasıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Aldıkları eğitimin küçümsendiği, mesleki yeterliliğinin kısıtlandığı bir ortamda çalışmak zorunda kalan kütüphaneciler 3-4 yıl sonra tamamen memurlaşmaktadırlar. Bunun sonucunda da hiçbir mesleki kaygısı, projesi, fikri olmayan yüksek eğitilmiş vasıfsız personel olmaktadır. Göreve ilk atandıklarında bir müdür ve onun gayri resmi yardımcısı iç hizmetler şefinin sultasıyla karşılaşmaktadırlar. Oysa halk kütüphanelerinde Bakanlık yönetmeliğine göre kütüphaneci iç hizmetler şefinin amiri durumundadır. Zaten iç hizmetler şefinin ne mesleki bir eğitimi ne de bilgisi vardır. Onun asıl görevi bahçe temizliği, yangın talimatı hazırlanması gibi kütüphanecilikle uzaktan yakından hiç ilgisi olmayan işlerdir. Peki o zaman bugün kü duruma nasıl gelindi? Bu sorunun cevabı da oldukça basittir. Kütüphane yöneticiliklerine getirilen pek çok meslekten olmayan idareci öncelikle kütüphaneci kavramı ve rolünü bilmemekte, öte yandan diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi iç hizmetler şefinin idari bir kademe olduğunu düşünmektedir. Ayrıca kurum içerisinde müdürlüğe atanan personel muhtemelen daha önce ya iç hizmetler şefliği yapmıştır ya da maiyetinde çalıştığı müdürlerden bu yanlış uygulamayı kendine kopyalamıştır. Bilindiği üzere diğer kamu kuruluşlarındaki şeflik mesleki formasyon ve eğitim almış personelin atandığı farklı bir görevlendirmedir ve bizdeki uygulama ile hiçbir ilgisi yoktur. Bu devlet memurları kanununda da açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle bu yanlış uygulamalar Bakanlık genelgesi ya da yönergesiyle derhal durdurulmalı ve

son verilmelidir. Aksi takdirde kütüphanecilerin bugünkü durumlarından kurtulmaları mümkün değildir. Çünkü mesleğini icradan ziyade varlık ve statü mücadelesi veren bir kütüphaneciden bir şeyler beklemek hayalcilikten başka bir şey değildir.

Yine halk kütüphanelerinin düzenlenmesi için kütüphanecilerden azami istifade yolları araştırılmalıdır. Mesela her ilde görevli kütüphanecilerden (sadece meslekten olanlardan) oluşturulacak bir inceleme ve denetleme kurulu komitesi gibi bir oluşuma gidilmeli, bu komite de hiç denetlenmeyen, sorunlarını aşamayan kütüphaneleri incelemeli ve somut çözümler üretilmelidir. Bu bir nevi her dönem okulların müfettişlerce incelenmesi, denetlenmesi ve yapılması gerekenler hususunda tedbirlerin alınmasını istemelelerine benzetilebilir. Böylece de sembolik olarak altı ayda bir meslekten olmayan il kültür yetkililerinin yapmış olduğu yararsız ve bürokratik bir işleme de son verilecektir.

Kütüphane yapımı veya açma taleplerini de yine kütüphaneciler incelemeli onların imzalarıyla makamlara arz edilmelidir. Bu arkeolojik ya da define araştırma taleplerini inceleme yetkisini ellerinde bulunduran müze araştırmacıları ve arkeologların pozisyonlarına benzetilebilir. Böylece de kütüphanecilerin mesleki kabul görme ve mesleki saygınlık sorunlarını çözmede çok önemli bir adım atılmış olacaktır.

Kütüphanecilere yukarıda saydığımız türlerde özellik gerektiren sorumluluk ve yetkiler verilmez ve sadece bir büro elemanı gibi görülmeye devam edilirse, kütüphaneciliğin bir iş mi ya da meslek mi olduğu tartışmaları hep devam edecektir. Kısacası bu meslek için eğitim gerekmez ve herkes bu işi yapabilir anlayışı daha da kendini hissettirir olacaktır.

Koleksiyon: Halk kütüphanelerine kitap, ansiklopedi ve dergiler bakanlıkça sağlanmaktadır. Bu merkezi satın alma işleminin yararları kadar pek çok eksik yanları mevcuttur. Bakanlık kendisine satın alınmasının teklif edildiği yayınları incelemekte, içlerinden uygun gördüklerini satın almakta ya da dergiye abone olmaktadır. İşte bu noktada yapılması gereken bakanlığın uygun gördükleriyle beraber, kütüphanelerin yapmış olduğu araştırma sonucu talep edilen ve çok kullanımdan dolayı yıpranmış olan kitap ve ansiklopedileri temin etme yoluna gitmesidir. Bugün pek çok kütüphanede ciltleri tamir kabul etmeyecek derecede yıpranmış ve cilt birliği kalmamış ansiklopediler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çok kullanılmaktan paraçalanmış ancak bir başka nüshası bulunmadığından kullanımdan kaldırılamayan Türk ve dünya klasikleri rafları süslemektedir.

Bir tüketici bile markete gittiğinde önce ihtiyacına, sonra goze hitap eden ürünlere yönelmektedir. Bu nedenle okuyucuyu da bir müşteri olarak

kabul edersek onları eski püskü eserlerle cezbetmek mümkün olmayacaktır. Bunun için merkezden satın alma yapılırken öncelikle kütüphanelerin mevcut koleksiyonlarının yenilenmesi daha sonra da yeni ve ilk defa alınacak eserlere yer verilmesi gerekir. Öyle durumlar olmaktadır ki; aynı eserden 3-4 hatta 5 adedi kütüphane koleksiyonlarını işgal etmektedir.

Çocuk bölümlerine de kitap satın alınırken artık zekâ geliştirici materyallere yer verilmelidir. Çünkü günümüzde çocuk bölümleri sadece kitapla hizmet veren yerler değil, çocukların oyun ve eğlence ihtiyaçlarını da giderebilecekleri yerler olmak durumundadır. Bu nedenle satın alma yapılırken masal kasetleri, oyun hamurları, oyuncaklar ve zekâ geliştirici materyallere de yer verilmelidir. Böylece kütüphanelerin modernleşerek günümüze ayak uydurmaları kolaylaşmış olacaktır.

Sürelî yayın aboneliklerinde yine merkezden abonelikte beraber halk kütüphanelerine de yayın seçme yönetmeliğine uygun olarak, kendilerinin okuyucu taleplerine göre belirledikleri dergilere yerinde abone olmaları sağlanmalıdır. Bugüne kadar sürelî yayın seçimi konusunda en fazla dikkat çeken nokta hiç bir okuyucunun ilgisini çekmeyen yayınlara ısrarla abone olunmasıdır. Oysa bu dergilere ödenen paralar ödenek biçiminde kütüphanelere aktarılırsa ve okuyucuların ısrarla talep ettikleri dergilere abone olunsa, okuyucu sayısı bir anda iki hatta üç katına çıkacağı şüphesizdir. Böylece gerçek halk kütüphaneciliğinin gerekleri yerine getirilerek kütüphanelerin kullanıcılarla dolup taşması sağlanabilir, ayrıca halk kütüphanelerinin halkın sosyal yaşantısında alması gereken yeri alması kolaylaşmış olacaktır.

Kurum Statüsü ve Yönetim Yapısı: Halk kütüphaneleri kamu hizmeti için her il, ilçe, kasaba ve köylerde uygun şartların oluşması durumunda kurulan birimlerdir. Kuruluş esasları ve kurum görevleri "Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği"nde açıkça gösterilmiştir. Yönetmelik esaslarına göre yurdun dört bir yanında kurulmuş 1250'den fazla halk kütüphanesi bulunmaktadır. İllerde kurulu halk kütüphanesi müdürlükleri, il kültür müdürlüklerine bağlı olarak ilçe halk kütüphanesi Müdürlük/Yöneticilikleri ise kaymakamlıklara bağlı olarak hizmet etmektedirler. Burada dikkat çeken nokta ilçe halk kütüphanelerinin il halk kütüphanelerine göre kurumu temsil görevinin daha önemli bir pozisyonda olmasıdır. Kütüphaneler Genel Müdürlüğü için daha makbul olan da kendi hizmet biriminin protokolde temsil yetkisinin bulunması olsa gerektir. Ancak burada mevcut olan bir sorun ilçedeki kütüphaneleri bazen büyük sıkıntıya sokmakta bu temsil görevinden dolayı da kurumun prestijini koruma ve geliştirmede pek çok olumsuzluk-

larla karşılaşmasına neden olmaktadır. Mevcut olan bu sorun artık ilçelerde müdürlük dışında memurluk statüsünde bulundurulmuş tek kamu kuruluşu olmalarıdır. Kütüphaneler dışında memurluk olarak bulunan başka hiçbir kamu kuruluşu yoktur. Durum böyle olunca kurumun itibarı, etkisi ve diğer kamu kuruluşlarıyla ilişkilerinde hep pasifize olmasının önüne geçilememektedir. Kütüphanelerin kaymakamlıklarla düzenlenen ve yayınlanan ilçe protokollerinde yeri mevcut bakanlıkların sıralanmasına göre olması gerekirken (17. sıra) memurluk statüsünde olduğu için en son sırada yer almaktadır (37. sıra). Ancak bu soruna 21.09.1981 tarihli "Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği"ne göre bir çözüm üretmek mümkün olabilmektedir. İlgili yönetmeliğin 3. maddesi c bendinde ilçe halk kütüphanelerinden "İlçe Halk Kütüphanesi ve Yöneticiliği" olarak bahsedilmektedir. Bu tabirden de anlaşılacağı üzere müdürlük olmayan birimlerden "yöneticilik" olarak bahsedilmiştir. Yöneticilik kavramı ve statüsü, memurluk statü ve durumundan farklı ve daha üst bir pozisyonudur. Genel Müdürlük'çe ilçe kütüphanelerine müdürlük kadroları sağlanana kadar yöneticilik tabirini kullanmaları yönünde talimat verilmeli, böylece de ilçe kütüphaneleri içinde buldukları sıkıntıdan kurtarılmalıdır. Yönetmeliği esas alarak mevcut durumlarının yöneticilik olduğunu ifade ederek bu ünvanın kullanılmasını resmen sağlayan kütüphanelerin pozisyonlarında gözle görülür iyileşmeler olmuştur. Bazı halk kütüphaneleri bunu gerçekleştirmiştir. Bununla beraber kütüphane yöneticisi diğer kurum yöneticileriyle beraber ilçede düzenlenen tüm kurul ve toplantılara çağrılır olmuştur. Daha önce ise bunların hiçbirinin gerçekleşmediği unutulmazsa, kurum statüsünde yapılan bu küçük farklılığının ne kadar önemli ve yararlı olduğu görülecektir. Yine burada değinilmesi gereken noktalardan biri de ilçe idare kurullarıdır. Bilindiği gibi her ilçede böyle bir kurul yasa gereği kurulmaktadır. Bu kurulun üyeleri ise yasada belirtilen ve ilçedeki hemen hemen bütün kamu kuruluşunun daire amirleridir. Ancak bu kurula üye olmayan ve temsilci bulundurmayan tek kurum yine kütüphanelerdir. İşte bu noktada önemli olan, ilçenin yönetiminde söz sahibi olan kurumlar arasına halk kütüphanelerini de sokmaktır. Bunun için "İl İdaresi Kanunu" yeniden incelenmeli ve Bakanlığımızı temsilen ilçelerde kütüphane yöneticilerinin bu kurullara fiilen katılmalarının sağlanması hususunda çalışmalar yapılmalıdır. Bilindiği gibi ilçe kaymakamı olmadığı zaman yerine bu kurul üyelerinden birisi vekâlet etmektedir. Buradan hareketle neden bir kütüphane müdürü veya yöneticisinin kaymakam vekili olabileceği düşünülmesin? Bu, kütüphanelerin toplumsal kabul görmesini sağlamanın yollarından biri olabilir.

Sonuç

Yukarıda değinilen konuların hepsi bugün tüm halk kütüphanelerinde yaşanmaktadır. Kütüphaneler, yasal mevzuat eksikliği, personel eksikliği ve alaylı-mektepli gibi mesnetsiz tartışmalar ve çekişmeler içerisinde kıvrınmaktadır. Yapılması gereken yıllardır ihmal edilen bu yaraya acilen neşterin vurulmasıdır. Yasal düzenlemeler yapıp kurum daha etkin bir hale getirilmediği sürece, halk kütüphaneleri hiçbir zaman Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar izlenimi ve kanısından kurtulamayacaktır. Materyal seçiminde halk kütüphanelerine kısmen de olsa özerklik sağlanmazsa yine salonlarını ödev yapmak için gelen öğrencilerden başkaları doldurmayacaktır.

Kütüphaneciler gerçek görevlerini yapabilmeleri için birtakım düzenlemelerle daha etkin hale getirilmeliler, lise mezunu kütüphanecilik mesleğiyle uzaktan yakından ilgisi olmayan iç hizmetler şefleriyle aralarındaki çizgi kesin ve net biçimde çizilmelidir. Böylece sen ya da ben amirim tartışmalarına da son verilmelidir.

Her ilde kütüphanecilerden oluşan bir teknik inceleme ve denetleme kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurul ildeki kütüphanecilik hizmetlerinin geliştirilmesinden sorumlu olmalıdır.

Yayın alımı yapılırken kütüphanelerde çok kullanımdan dolayı eskijenlerin de yenilenmesine dikkat edilmelidir. Yine süreli yayın aboneliklerinde kütüphaneler serbest bırakılmalıdır. Bunun sonucunda ciddi okuyucu artışı olacağı unutulmamalıdır.

Yeni kütüphaneler hizmete açılırken muhakkak asgari personel sağlanmasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde bizleri temsil edecek bir personelin okuyucu hizmeti vermesi uygun olmayacaktır. Bu hizmet kalitesini düşüren en büyük nedenlerdendir.

Kütüphanecilerin özlük hakları başlı başına bir konudur. Bunu burada incelemek yararlı olmayacaktır.

Bu inceleme ve önerilerin faydalı olacağını umar saygılar sunarız.

İsmail Akman
Ulus İlçe Halk Kütüphanesi

Nuran Akman
Ulus İlçe Halk Kütüphanesi